

Umiejętności finansowe

OECD ogłosiło wyniki badania umiejętności finansowych młodzieży przeprowadzonego w ramach programu PISA 2012. Są to pierwsze porównawcze międzynarodowe badania tej umiejętności i pierwsze w Polsce badania pozwalające wnioskować o umiejętnościach polskich uczniów w tym zakresie.

Czy młodzi Polacy rozumieją, na czym polegają finanse? Średni poziom umiejętności finansowych polskich 15-latków jest wyższy od średniej dla krajów OECD uczestniczących w tej części badania PISA. W badaniu, przeprowadzonym w 18 krajach, najlepsze wyniki uzyskali uczniowie z Szanghaju, Estonii i Belgii. Z krajów europejskich podobne do polskich wyniki uzyskali uczniowie z Czech i Łotwy. Ok. 9% polskich 15-latków ma niski poziom umiejętności (w porównaniu z 16% w Hiszpanii i Rosji oraz 21–22% w Słowacji i Włoszech). Wysokie wyniki ma w Polsce co piąty 15-latek, ale najlepszych uczniów jest relatywnie mniej niż średnio w objętych badaniem krajach OECD. Wśród wszystkich krajów uczestniczących w badaniu w Polsce było najmniej 15-latków z własnym kontem w banku – 15%.

Umiejętności finansowe to nowa dziedzina pomiaru w badaniu PISA. W 2012 r. badanie przeprowadzono w 18 z 65 krajów i regionów uczestniczących w badaniu PISA. Celem badania jest dostarczenie porównywalnych międzynarodowo informacji o poziomie umiejętności 15-latków oraz związku tych umiejętności z umiejętnościami z zakresu matematyki i czytania. Badanie pozwala ocenić skuteczność edukacji finansowej oraz stan przygotowania młodzieży do funkcjonowania w coraz bardziej złożonym świecie finansów.

Pomiar umiejętności finansowych przeprowadzono w 13 krajach lub regionach OECD (Australii, Belgii – części flamandzkiej, Czechach, Estonii, Francji, w Izraelu, we Włoszech, Nowej Zelandii, Polsce, Słowacji, Słowenii, Hiszpanii i USA) oraz w pięciu krajach partnerskich – Kolumbii, Chorwacji, Łotwie, Rosji i Szanghaju.

Badanie zrealizowano na dodatkowej próbie uczniów ze szkół wylosowanych do badania PISA. Badanie polegało na rozwiązaniu dwugodzinnego testu, który zawierał także blok zadań z zakresu matematyki i czytania (tych samych, które rozwiązywali uczniowie uczestniczący w głównej części badania PISA). Na końcu testu uczniowie proszeni byli o odpowiedź na kilka pytań ankietowych związanych z ich doświadczeniami w kwestiach finansowych.

Badanie PISA po raz pierwszy dostarcza informacji o wiedzy i umiejętnościach finansowych młodych ludzi w skali ogólnopolskiej. W Polsce w ostatnich latach powstało szereg bardzo ciekawych inicjatyw edukacyjnych, projektów, mających na celu zarówno sprawdzenie, ale przede wszystkim poszerzenie wiedzy na temat zagadnień ekonomicznych wśród dzieci i młodzieży¹. Zazwyczaj jednak odbiorcami tych działań są uczniowie interesujący się zagadnieniami ekonomicznymi, którzy chcą pogłębić swoją wiedzę na tematy związane z finansami czy ekonomicznymi aspektami gospodarki. Nie pozwalają więc one wnioskować o ogólnej sytuacji w kraju i nie odzwierciedlają zróżnicowania poziomu umiejętności uczniów.

Założenia badania

Umiejętności finansowe (financial literacy, co można dosłownie przetłumaczyć jako biegłość w finansach) zdefiniowano w badaniu jako „znajomość i rozumienie pojęć z zakresu finansów oraz zagrożeń związanych z finansami, a także posiadanie umiejętności, motywacji i pewności siebie pozwalających na skuteczne stosowanie tej wiedzy w decyzjach podejmowanych w różnych kontekstach finansowych, poprawienie finansowego dobrostanu jednostek i społeczeństwa oraz umożliwiających udział w życiu gospodarczym”.

Pomiar umiejętności finansowych wpisuje się w główne założenie programu PISA, jakim jest ocena stopnia przygotowania 15-latków do dorosłego życia. Wszystko wskazuje na to, że obecna młodzież będzie musiała radzić sobie w przyszłości z bardziej złożonymi wyborami w zakresie finansów niż poprzednie pokolenia, co wiąże się z nowymi możliwościami, jakie dają nowe technologie informacyjno-komunikacyjne (np. płatności online), z rosnącą złożonością produktów finansowych, umiędzynarodowieniem rynków finansowych, a także z większą niepewnością na rynku pracy i reformami systemów zabezpieczenia społecznego. Rośnie więc znaczenie edukacji finansowej i coraz częściej podkreśla się, że jest jedno z ważnych zadań stawianych przed szkołami.

15-latkowie jedynie w wąskim zakresie mają doświadczenie z usługami finansowymi. Można się jednak spodziewać, że zetknęli się już z zakupami przez Internet, mają doświadczenie z gospodarowaniem własnymi oszczędnościami, czy są obeznani np. z telefonami na kartę.

¹ Są to np. działania realizowane w ramach Akademii Młodego Ekonomisty (dla uczniów szkół gimnazjalnych) czy Ekonomicznego Uniwersytetu Dziecięcego (5. i 6. klasy szkół podstawowych)

Podobnie jak w innych krajach, wiedza i umiejętności z zakresu finansów nie są przekazywane w Polsce w ramach odrębnego przedmiotu. Na etapie gimnazjum jedyne wyraźne nawiązanie do umiejętności finansowych znaleźć można w podstawie programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie. Uczniowie, którzy uczestniczyli w badaniu, będą dopiero mieli możliwość uczyć się w szkołach ponadgimnazjalnych podstawy przedsiębiorczości i ekonomii w praktyce. Wiedza i umiejętności finansowe są zapisane również w podstawie programowej wiedzy o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym i geografii, również w zakresie rozszerzonym.

W badaniu PISA 2012 umiejętności finansowe rozpatrywano z trzech perspektyw:

1. treści,
2. rozumowania (procesów myślowych),
3. kontekstów.

Pomiaru umiejętności finansowych dokonano, wykorzystując 40 zadań, z których około 32% stanowiły zadania otwarte, wymagające sformułowania dłuższej wypowiedzi ucznia. Każde z zadań sprawdzało jakąś treść, jakiś aspekt rozumowania oraz zachowanie w określonym kontekście. I tak:

Wśród mierzonych w badaniu treści wyróżniono cztery obszary:

- **pieniądze i transakcje** (11 zadań) – dotyczy świadomości istnienia różnych form środków płatniczych i sposobów ich wykorzystywania: radzenia sobie z prostymi transakcjami pieniężnymi np. zwykłymi płatnościami, wartością pieniądza, kartami płatniczymi, czekami, kontami bankowymi, walutami;
- **planowanie i zarządzanie finansami** (13 zadań) – dotyczy podstawowych umiejętności finansowych, takich jak planowanie i zarządzanie przychodami krótko- i długoterminowymi, oraz wiedzy i zdolności do monitorowania wpływów i wydatków, a także korzystania z dochodów i innych źródeł w celu poprawienia pozycji finansowej;
- **ryzyko i nagroda** (9 zadań) – dotyczy zdolności identyfikowania i zarządzania ryzykiem, równoważenia i niwelowania ryzyka finansowego (polisy, produkty oszczędnościowe) oraz rozumienia potencjalnych korzyści i strat wynikających z konkretnych produktów finansowych (np. kredytów);
- **obszar finansów** (7 zadań) – ta kategoria dotyczy specyfiki świata finansów, znajomości podstawowych praw konsumentów na rynku finansowym oraz zasad zawierania umów finansowych.

Rozumowanie odnosi się do procesów myślowych i opisuje umiejętności związane z rozpoznaniem oraz wykorzystaniem pojęć związanych z ekonomią i finansami w rozumieniu, analizie, ocenie oraz propozycji rozwiązania danego problemu. Wyróżniono cztery aspekty rozumowania:

- **rozpoznanie informacji finansowych** (7 zadań) – dotyczy wyszukania i dostępu do informacji finansowych oraz rozpoznawania ich znaczenia;
- **analiza informacji w kontekście finansowym** (10 zadań) – dotyczy szerokiego zakresu działań podejmowanych w kontekście ekonomicznym, takich jak interpretacja, porównanie, synteza czy wnioskowanie na podstawie podanych informacji;
- **ocena zagadnień finansowych** (13 zadań) – dotyczy rozpoznania lub oceny z punktu widzenia finansowego oraz wyjaśniania zagadnień z wykorzystaniem wiedzy i zrozumienia kwestii ekonomicznych; dotyczy również wyjaśniania, oceny czy uogólniania;
- **wykorzystanie wiedzy finansowej/ekonomicznej oraz rozumienie spraw finansowych** (10 zadań) – ta kategoria skupia się na podejmowaniu działań w zakresie finansów z wykorzystaniem wiedzy i pojęć finansowych.

Każde z zadań było osadzone również w jednym z czterech kontekstów:

- **edukacja i praca** (6 zadań) – dotyczy sytuacji, z którymi uczniowie mogą spotkać się w szkole (np. w dalszej nauce) lub sytuacjami w pracy;
- **dom i rodzina** (14 zadań) – dotyczy zagadnień związanych z gospodarstwem domowym;
- **kontekst osobisty** (16 zadań) – dotyczy finansowych decyzji uczniów odnoszących się na przykład do korzyści czy zagrożeń związanych z korzystaniem z telefonów komórkowych czy laptopów lub usług czy produktów bankowych (np. pożyczek);
- **społeczny** (4 zadania) – odnosi się do praw konsumenta i obowiązków podmiotów świadczących usługi finansowe.

Poziomy umiejętności

Aby ułatwić interpretację wyników, wyróżniono pięć poziomów umiejętności. Ponieważ wyniki uczniów i trudność zadań mierzono za pomocą tej samej skali, każdy z poziomów umiejętności uczniów można scharakteryzować, stosując przypisane do niego zadania (tabela 1).

Tabela 1. Opis poziomów umiejętności na skali umiejętności ekonomicznych

Poziom i przedział punktowy	Umiejętności typowe dla każdego poziomu
Poziom 5 >579 punktów	Uczniowie wykorzystują znajomość szerokiego zakresu pojęć związanych z finansami, w tym także tych, które będą ważne dla nich dopiero w przyszłości. Potrafią analizować złożone produkty finansowe i uwzględniać istotne, choć niedopowiedziane lub niewyrażone wprost, elementy dokumentów finansowych, takie jak koszty transakcyjne. Potrafią rozwiązywać nietypowe problemy finansowe, a także opisywać możliwe konsekwencje decyzji finansowych, wykazując się rozumieniem elementów szerszego systemu finansowego, na przykład podatku dochodowego.
Poziom 4 (519–579 punktów)	Uczniowie wykorzystują znajomość mniej znanych pojęć związanych z finansami ważnych w dorosłym życiu, takim jak zarządzanie rachunkiem bankowym czy procent składany w produktach oszczędnościowych. Umieją zinterpretować i ocenić różne szczegółowe dokumenty finansowe, takie jak wyciągi bankowe, oraz wyjaśnić funkcje mniej powszechnych produktów finansowych. Potrafią podejmować decyzje finansowe, uwzględniając ich długoterminowe konsekwencje, takie jak wpływ spłaty pożyczki na koszt, oraz rozwiązywać typowe problemy w mniej powszechnym kontekście finansowym.
Poziom 3 (458–519 punktów)	Uczniowie potrafią wykorzystać znajomość powszechnie używanych pojęć związanych z finansami w istotnych dla nich sytuacjach. Zaczynają rozważać konsekwencje decyzji finansowych i umieją tworzyć proste plany finansowe w znanym kontekście. Potrafią dokonać prostych interpretacji zestawu dokumentów finansowych i zastosować zestaw podstawowych operacji na liczbach , w tym obliczyć procenty. Potrafią dobrać rodzaj operacji na liczbach potrzebnej do rozwiązania typowych problemów w stosunkowo znanym kontekście finansowym, takim jak kalkulacja budżetu.
Poziom 2 (397–458 punktów)	Uczniowie zaczynają wykorzystywać znajomość powszechnie używanych pojęć związanych z finansami. Potrafią wykorzystać dostarczone informacje w podejmowaniu decyzji finansowych w sytuacjach, które ich bezpośrednio dotyczą. Dostrzegają znaczenie prostego budżetu i potrafią zinterpretować główne elementy podstawowych dokumentów finansowych. Rozwiązując zadania dotyczące finansów, potrafią zastosować pojedyncze i proste operacje na liczbach, w tym również dzielenie. Wykazują zrozumienie relacji pomiędzy elementami dokumentów finansowych, takimi jak suma do wykorzystania i zaciągnięte zobowiązania .
Poziom 1 (336–397 punktów)	Uczniowie potrafią rozpoznać powszechne produkty i terminy związane z finansami oraz zinterpretować informacje odnoszące się do podstawowych pojęć z zakresu finansów. Dostrzegają różnicę pomiędzy potrzebami i zachciankami, potrafią podjąć proste decyzje dotyczące codziennych wydatków. Rozumieją podstawowe dokumenty o charakterze finansowym, takie jak faktura, oraz potrafią zastosować pojedyncze i proste operacje na liczbach (dodawanie, odejmowanie, mnożenie) w sytuacjach, które mogą ich osobiście dotyczyć.

Z punktu widzenia oceny umiejętności uczniów ważny jest przede wszystkim odsetek uczniów, którzy zostali zaklasyfikowani do poziomów skrajnych – najniższego i najwyższych. Można przyjąć, że umiejętności uczniów, których wynik znajduje się na poziomie 1 lub poniżej, mogą być niewystarczające do sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie i można ich traktować jako grupę ryzyka. Natomiast uczniowie zaklasyfikowani na poziomie 4 i 5 – stanowią o potencjalnie innowacyjnym i rozwojowym danego kraju.

Osiągnięcia polskich uczniów na tle międzynarodowym

Średnie wyniki uczniów

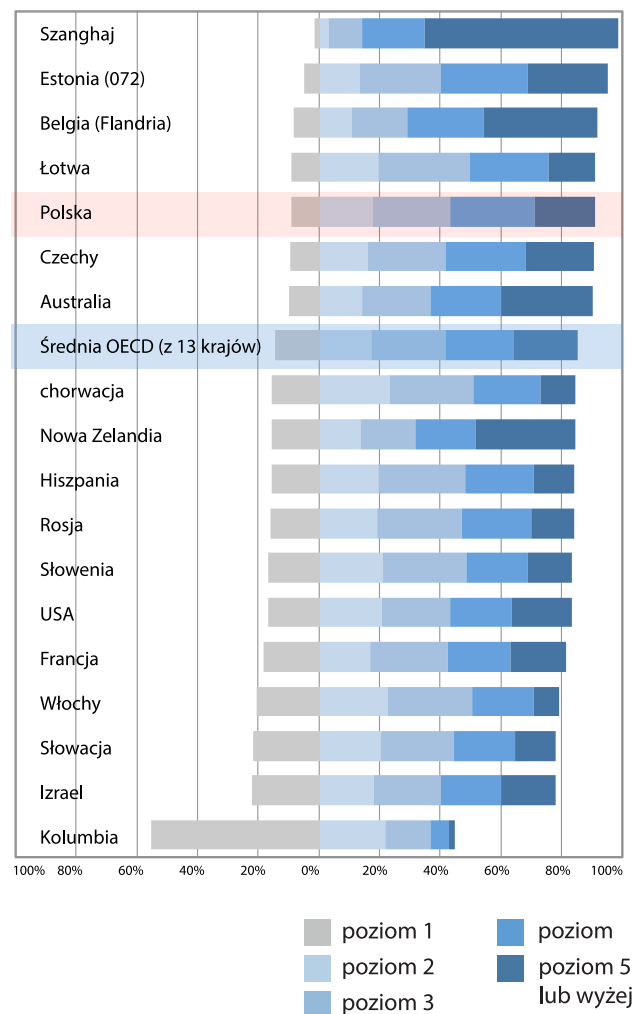
Wśród wszystkich krajów lub regionów biorących udział w opcji sprawdzającej umiejętności ekonomiczne uczniów, najlepsze wyniki uzyskali 15-latkowie z Szanghaju (Chiny), którzy jako jedyni reprezentowali w tej części badania kraje i regiony azjatyckie. Wysokie wyniki, choć znacznie słabsze od wyniku uczniów z Szanghaju, uzyskali uczniowie z Belgii

Tabela 2. Średnie wyniki uczniów z pomiaru umiejętności ekonomicznych

PISA 2012	
Kraj lub region	Średni wynik
Szanghaj (Chiny)	603
Belgia	541
Estonia	529
Australia	526
Nowa Zelandia	520
Czechy	513
Polska	510
Łotwa	501
USA	492
Rosja	486
Francja	486
Słowenia	485
Hiszpania	484
Chorwacja	480
Izrael	476
Słowacja	470
Włochy	466
Kolumbia	379

* Białe tło oznacza kraje, których wynik nie był istotnie różny od przeciętnego w krajach OECD, jasnym kolorem wyróżniono kraje o wynikach lepszych, a ciemnym – gorszych od średniej.

Wykres 1. Odsetek uczniów na poszczególnych poziomach umiejętności ekonomicznych

i Estonii. Polska uzyskała wynik nieznacznie wyższy od średniej 13 krajów OECD uczestniczących w badaniu. Zbliżony wynik do wyniku polskich uczniów uzyskali uczniowie z Australii, Nowej Zelandii, Czech oraz Łotwy (różnice w wynikach nie były istotne statystycznie).

Zróznicowanie umiejętności finansowych 15-latków

Odsetki uczniów znajdujących się na poszczególnych poziomach umiejętności przedstawiono na wykresie 2., na którym kraje uporządkowano według odsetka uczniów poniżej 2. poziomu umiejętności. Pod względem tego wskaźnika Polska znajduje się w czołówce badanych krajów (o najniższej wartości tego współczynnika), można jednak zauważyć, że w porównaniu z wieloma krajami, które osiągnęły najwyższe wyniki, odsetek uczniów na najwyższych dwóch poziomach jest w Polsce stosunkowo niski.

W tabeli 3 przedstawiono odsetki uczniów znajdujących się na poszczególnych poziomach umiejętności ekonomicznych. Wyróżnić można kraje, które mają:

- odsetek uczniów na poziomie 5 powyżej średniej 13 krajów OECD, odsetek uczniów na poziomie poniżej 2 mniejszy niż średnia OECD, np.: Szanghaj, Estonia, Belgia, Czechy i Australia;
- odsetek uczniów na poziomie 5 poniżej średniej OECD, odsetek uczniów na poziomie poniżej 2 mniejszy niż średnia OECD, są to: Polska i Łotwa;
- odsetek uczniów na poziomie 5 poniżej średniej OECD, odsetek uczniów na poziomie poniżej 2 większy niż średnia OECD, są to: Chorwacja, Hiszpania, Rosja, Słowenia czy USA, Francja, Włochy, Słowacja. Izrael, Kolumbia;
- odsetek uczniów na poziomie 5 powyżej średniej OECD odsetek uczniów na poziomie poniżej 2 większy niż średnia OECD: Nowa Zelandia.

W Belgii i Nowej Zelandii więcej jest najlepszych uczniów, ale jest też sporo uczniów mających bardzo niski poziom umiejętności. W Polsce, Czechach, Łotwie i Estonii jest niski odsetek uczniów słabych, ale też relatywnie mniejszy jest procent tych z najlepszymi wynikami.

Tabela 3. Odsetki uczniów na najwyższych i najniższych poziomach

Kraj lub region	poniżej poziomu 2	poziom 5 lub powyżej
Szanghaj	1,5	63,5
Estonia	4,8	26,3
Belgia (Flandria)	8,3	37,4
Łotwa	9,0	15,4
Polska	9,0	19,7
Czechy	9,5	22,5
Australia	9,8	30,2
OECD średnia (13 krajów)	14,6	21,2
Chorwacja	15,5	11,4
Nowa Zelandia	15,6	32,8
Hiszpania	15,7	13,7
Rosja	16,0	14,0
Słowenia	16,6	14,5
USA	16,8	19,5
Francja	18,4	18,3
Włochy	20,7	8,6
Słowacja	21,9	13,4
Izrael	22,1	18,0
Kolumbia	55,1	2,1

Wyniki chłopców i dziewcząt

Średni wynik chłopców w krajach i regionach uczestniczących w badaniu nie różnił się od wyniku dziewcząt. Jedynym wyjątkiem były Włochy, w których chłopcy osiągnęli wyższy wynik niż dziewczęta. W Polsce zdawać by się mogło, że nieco lepszy wynik uzyskali chłopcy (512 pkt w porównaniu ze średnią 508 pkt dziewcząt), ale różnica ta jest nieistotna statystycznie. Niewielka różnica widoczna jest na poziomie 5 i powyżej, wynik ten uzyskało 22,3% chłopców i 17,3% dziewcząt.

Na każdym z poziomów umiejętności finansowych nie ma różnic pomiędzy płciami. Jednak jeśli weźmie się pod uwagę wyniki w zakresie umiejętności matematycznych oraz czytania i interpretacji, to w grupie uczniów o takich samych wynikach w tych dwóch obszarach chłopcy wykazują lepsze umiejętności finansowe niż dziewczęta. Taki efekt wystąpił w Australii, Belgii, Chorwacji, Estonii, we Włoszech, Łotwie, Polsce, Szanghaju, Słowenii, Słowacji i USA.

Umiejętności finansowe są silnie skorelowane z innymi umiejętnościami mierzonymi w badaniu PISA. Przeciętna korelacja w krajach OECD między umiejętnościami finansowymi a umiejętnościami matematycznymi wynosi 0,83.

Dla czytania wskaźnik ten wynosi 0,79. W Polsce siła tego związku jest podobna (odpowiednio 0,84 i 0,80). Świadczy to o tym, że dobre wyniki z matematyki i czytania w dużym stopniu tłumaczą dobre wyniki umiejętności finansowych. Siłę tej zależności można także interpretować jako wskaźnik skuteczności kształtowania umiejętności finansowych na lekcjach innych przedmiotów. W niektórych krajach pomiar umiejętności finansowych wypadł lepiej niż umiejętności matematycznych czy czytania (Czechy, Australia, Rosja, Nowa Zelandia, Belgia). Kraje, w których uczniowie uzyskali słabsze wyniki niż w matematyce i czytaniu, to Słowenia, Włochy i Francja. Wynik polskich uczniów jest zbliżony do wyniku przewidywanego na podstawie wyników uczniów z matematyki i czytania.

Uwarunkowania wyników uczniów

Wyniki badania PISA 2012 pokazują zależność między wynikami uczniów w zakresie umiejętności finansowych a wykształceniem rodziców. W Polsce różnica między wynikami uczniów, których co najmniej jeden z rodziców ma wyższe wykształcenie, a tymi, których rodzice nie mają wyższego wykształcenia, wynosi 49 punktów (przy średniej różnicy dla 13 krajów OECD równej 40 pkt). Warto jednak podkreślić, że zależność ta jest słabsza niż w przypadku głównych dziedzin pomiaru PISA. W wielu krajach i regionach umiejętności finansowe uczniów zależały od lokalizacji szkoły. W tabeli 4 zestawiono średnie wyniki uczniów w zależności od wielkości miejscowości, w której znajduje się szkoła. W pierwszych kolumnach podano procent uczniów uczęszczających do szkoły w obszarach wiejskich, miastach od 3 tys. do 100 tys. mieszkańców i do szkół w większych i dużych miastach.

W przypadku uczniów z Polski widać wyraźną różnicę w wynikach umiejętności finansowych w zależności od wielkości miejscowości. Wyniki uczniów ze szkół wiejskich istotnie różnią się od wyników z małych i dużych miast (po uwzględnieniu statusu społeczno-ekonomicznego rodziców różnice nadal są istotne). Brak natomiast różnicy w wynikach uczniów z małych i dużych miast. Różnice w wynikach ze względu na wielkość miejscowości występują we wszystkich krajach oprócz Estonii. Średnio, wśród uczniów z krajów OECD, różnica w wynikach zależała od lokalizacji szkoły

Na wyniki uczniów mogą mieć także wpływ własne doświadczenia w zakresie finansów. Uczniom zadano więc kilka pytań odnoszących się do tego rodzaju doświadczeń. Okazało się, że są kraje, takie jak Słowenia, Nowa Zelandia, Austria, Estonia czy Francja, w których ponad 80% uczniów deklaruje posiadanie konta w banku (przy średniej 13 krajów OECD 58%). W Polsce, posiadanie własnego konta deklaruje zaledwie 15,5% uczniów. Był to najniższy odsetek wśród

Tabela 4. Korelacja między miejscem zamieszkania a umiejętnościami finansowymi.

	Odsetek uczniów			Średni wynik umiejętności finansowych		
	Uczniowie uczęszczający do szkół na wsiach i obszarach wiejskich (mniej niż 3 000 mieszkańców)	Uczniowie uczęszczający do szkół w miastach (3 000 – 100 000 mieszkańców)	Uczniowie uczęszczający do szkół w dużych miastach (pow. 100 000 mieszkańców)	Uczniowie uczęszczający do szkół na wsiach i obszarach wiejskich (mniej niż 3 000 mieszkańców)	Uczniowie uczęszczający do szkół w miastach (3 000 – 100 000 mieszkańców)	Uczniowie uczęszczający do szkół w dużych miastach (pow. 100 000 mieszkańców)
	%	%	%	Średni wynik	Średni wynik	Średni wynik
USA	11,7	51,8	36,5	478	506	479
Polska	32,8	46,0	21,2	490	515	532
Nowa Zelandia	5,5	39,2	55,2	465	518	537
Estonia	25,0	45,7	29,4	530	526	535
Chorwacja	0,9	61,3	37,8	c	473	494
Łotwa	24,2	44,0	31,8	472	503	518
Słowacja	13,9	72,6	13,6	421	471	519
Czechy	7,4	65,6	27,0	486	512	522
Francja	6,5	70,5	23,0	442	492	499
Australia	6,4	29,0	64,6	492	511	539
Izrael	16,1	49,5	34,4	498	460	502
Belgia	0,5	83,5	16,0	c	548	518
Hiszpania	1,9	56,4	41,6	c	480	495
Słowenia	1,3	59,1	39,6	c	484	501
Kolumbia	12,7	32,5	54,8	337	364	397
Rosja	19,7	33,0	47,3	452	479	506
Włochy	2,6	67,2	30,2	455	465	476
Szanghaj	0,0	0,0	100,0	c	c	604
OECD average-13	10,1	56,6	33,3	476	499	512

Tabela 5. Skąd uczniowie dostają pieniądze

Czy dostajesz pieniądze z któregoś z następujących źródeł?	% 15-latków w Polsce
W formie zasiłku lub kieszonkowego za regularne wykonywanie prac domowych	35
W formie zasiłku lub kieszonkowego bez konieczności wykonywania jakichkolwiek prac domowych	57
Z pracy poza godzinami lekcyjnymi (np. praca w wakacje, praca w niepełnym wymiarze czasu pracy)	31
Z pracy w rodzinnej firmie	13
Z dorywczej nieetatowej pracy (np. opieki nad dziećmi lub prac ogrodniczych)	25
Od przyjaciół lub krewnych: prezenty w formie pieniędzy	82
Ze sprzedaży rzeczy (np. na rynku lokalnym lub w serwisie eBay)	30

badanych krajów. Warto dodać, że w większości krajów otwarcie konta przez 15-latków wymaga zgody rodziców, ale wśród badanych krajów są też i takie, gdzie taka zgoda nie jest wymagana (Nowa Zelandia i Słowenia).

Uczniowie, którzy deklarowali posiadanie konta bankowego, osiągnęli istotnie wyższe wyniki w pomiarze umiejętności finansowych. W Polsce była to różnica 32 punktów (przy średniej dla 13 krajów OECD 33 punktów). Najwyższą różnicę odnotowano w Nowej Zelandii (106 punktów). W Polsce posiadanie konta częściej deklarowali chłopcy i uczniowie z pochodzący z rodzin o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym. W przypadku Polski uwzględnienie tych czynników w dużym stopniu tłumaczy różnicę w wynikach uczniów posiadających i nieposiadających konta.

Uczniów zapytano także o to, czy i skąd dostają pieniądze. Najwięcej uczniów – ponad 80% (w tym również uczniów z Polski) dostawało prezenty od bliskich lub krewnych w formie pieniędzy. Jako drugie źródło uczniowie często podawali kieszonkowe (w Izraelu na pierwszym miejscu). W Polsce ok. 1/3 uczniów dostawało kieszonkowe w zamian za drobne prace na rzecz domu, a około połowa bez tego warunku. Co ciekawe, częściej otrzymywanie kieszonkowego uzależnione od wykonywania drobnych prac deklarowali chłopcy. Częściej niż można było się spodziewać

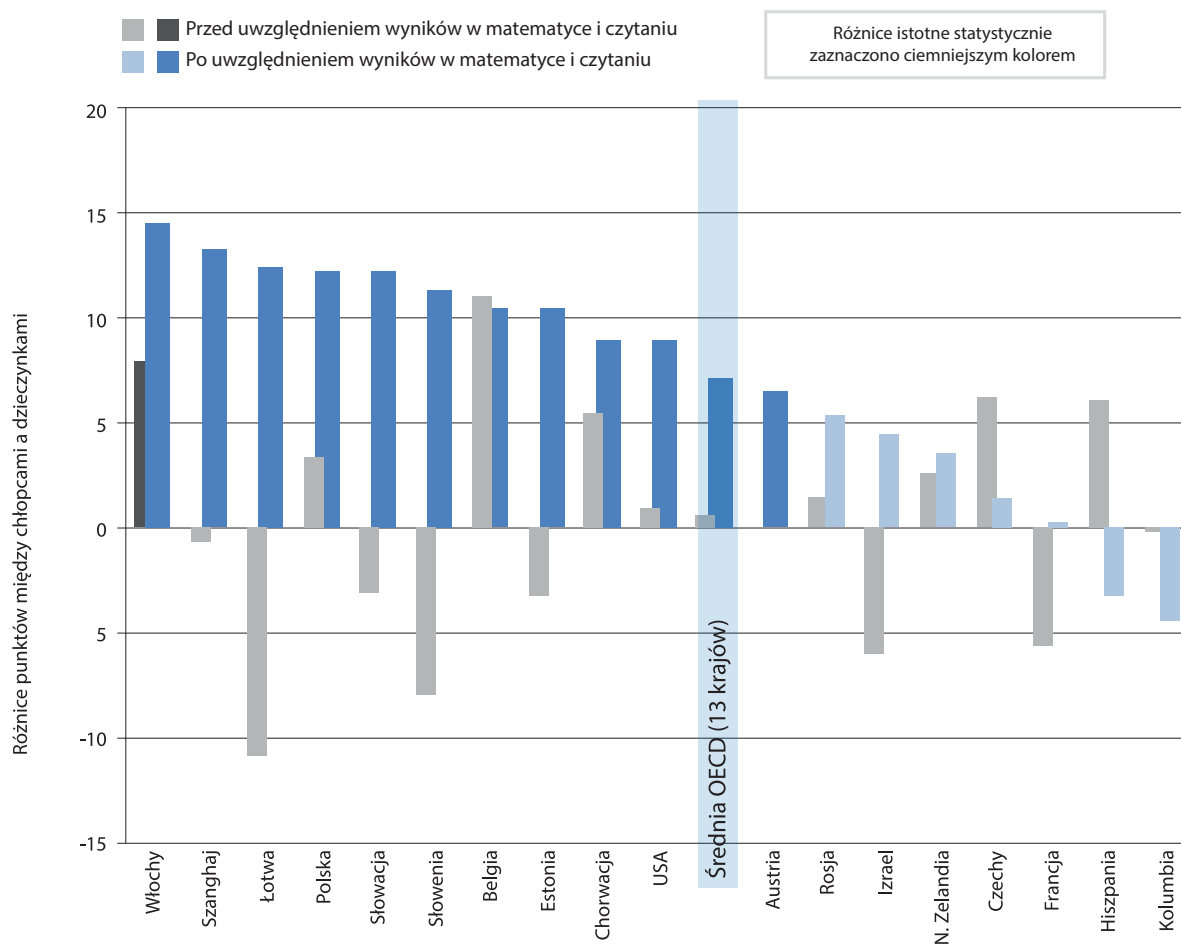
wskazywane były w Polsce także pozycje związane z wykonywaniem pracy zarobkowej: wskazywali na te pozycje przede wszystkim chłopcy i uczniowie mający rodziców o niskim poziomie wykształcenia, a także uczniowie szkół wiejskich.

Wnioski

Dobre wyniki osiągnięte przez polskich uczniów nie powinny przesłaniać słabości i potrzeb zdiagnozowanych w badaniu PISA. W porównaniu z innymi krajami w Polsce niewielki odsetek uczniów ma bardzo słaby poziom umiejętności w zakresie umiejętności finansowych. Jest to jednak wciąż spora grupa: bardzo niski poziom umiejętności ma co dziesiąty 15-latek. W porównaniu z innymi krajami niewielki odsetek uczniów osiąga najwyższe poziomy umiejętności.

Wiedza i umiejętności finansowe są ponadprzedmiotowe. Budowanie solidnych podstaw wiedzy w tym zakresie wymaga dobrej integracji programów nauczania różnych przedmiotów. Edukacja finansowa może być atrakcyjnym obszarem do przedstawiania praktycznego zastosowania wiedzy i umiejętności kształconych na lekcjach matematyki i języka polskiego.

Wykres 2. Różnice pomiędzy chłopcami i dziewczętami po uwzględnieniu ich wyników w matematyce i czytaniu.

Przykłady zdań mierzących umiejętności ekonomiczne – PISA 2012

Poniżej przedstawiono kilka zadań sprawdzających umiejętności finansowe w badaniu próbnym i głównym PISA 2012. Zadania dobrano w taki sposób, by reprezentowały różne poziomy umiejętności uczniów.

FAKTURA

FAKTURA

Sara otrzymała pocztą następującą fakturę.

 <p>Super Fashion</p>		<p>Faktura Numer faktury: 2034 Data wystawienia: 28 lutego</p>		
		<p>Sara Jankowska ul. Kolejowa 29 99-099 Komorowo Zedlandia</p>		<p>Super Fashion ul. Górńska 49 09-999 Tarnica Górńska Zedlandia</p>
Kod produktu	Opis	Ilość	Koszt jednostkowy	Razem (bez podatku)
T011	Podkoszulka	3	20	60 złotych
J023	Dżinsy	1	60	60 złotych
S002	Apaszka	1	10	10 złotych
		<p>Razem, bez podatku: 130 złotych Podatek 10%: 13 złotych Wysyłka: 10 złotych Razem, z podatkiem: 153 złotych Kwota zapłacona z góry: 0 złotych</p>		
		<p>Razem do zapłaty: 153 złotych Termin płatności: 31 marca</p>		

Pytanie 1: FAKTURA

Dlaczego do Sary wysłano tę fakturę?

- A. Ponieważ Sara musi zapłacić pieniądze firmie Super Fashion.
- B. Ponieważ firma Super Fashion musi zapłacić pieniądze Sarze.
- C. Ponieważ Sara zapłaciła pieniądze firmie Super Fashion.
- D. Ponieważ firma Super Fashion zapłaciła pieniądze Sarze.

FAKTURA – PUNKTACJA 1

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Zrozumienie celu faktury
Treść: Pieniądze i transakcje
Proces: Rozpoznanie informacji finansowych
Kontekst: Osobisty
Trudność 365,2 (poziom 1)

Kredyt całkowity

Kod 1: A. Ponieważ Sara musi zapłacić pieniądze firmie Super Fashion.

Brak kredytu

Kod 0: Inne odpowiedzi.

Kod 9: Brak odpowiedzi.

Pytanie 2: FAKTURA

Ile pobrała firma Super Fashion za dostarczenie ubrań?
Opłata za dostarczenie towaru, w zedach:

FAKTURA – PUNKTACJA 2

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Znaleźnienie kosztu wysyłki towarów na fakturze
Treść: Pieniądze i transakcje
Proces: Rozpoznanie informacji finansowych
Kontekst: Osobisty
Trudność: 446,9 (poziom 2)

Kredyt całkowity

Kod 1: 10

- dziesięć
- dziesięć [Jednoznaczna wartość liczbową mimo błędów.]

Brak kredytu

Kod 0: Inne odpowiedzi.

Kod 9: Brak odpowiedzi.

Pytanie 3: FAKTURA

Sara zauważyła, że firma Super Fashion zrobiła błąd na fakturze.

Sara zamówiła i otrzymała dwie podkoszulki, a nie trzy.

Opłata za wysyłkę jest stała.

Ile będzie wynosić suma na nowej fakturze?

Suma w zedach:

FAKTURA – PUNKTACJA 3

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Poprawienie razem do zapłaty na fakturze biorąc pod uwagę czynniki składające się na tę sumę (lub przedstawienie na czym polega zmiana)

Treść: Pieniądze i transakcje

Proces: Wykorzystanie wiedzy finansowej oraz rozumienie spraw finansowych

Kontekst: Osobisty

Trudność: Kredyt całkowity 609,1 (poziom 5 i powyżej); Kredyt częściowy 517,3 (poziom 3)

Kredyt całkowity

Kod 2: 131

- Sto trzydzieści jeden
- Sto trzydzieści jeden [Jednoznaczna wartość liczbową mimo błędów.]

Kredyt częściowy

Kod 1: 133 [Pozostawiono podatek w kwocie 13 złotych.]

- Sto trzydzieści trzy
- Ssto trzydzieści trzy [Jednoznaczna wartość liczbową mimo błędów.]
- Sto dwadzieścia jeden

Brak kredytu

Kod 0: Inne odpowiedzi.

- 123 [podatek zostaje na poziomie 13 złotych i brak kosztów wysyłki.]

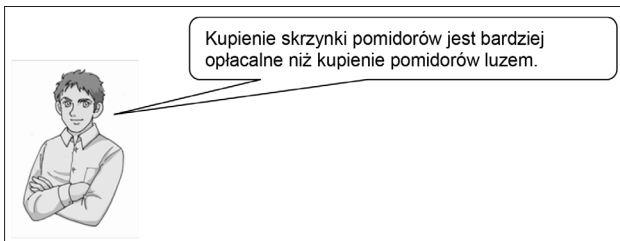
Kod 9: Brak odpowiedzi.

Możesz kupić pomidory na kilogramy lub na skrzynki.

Pytanie 2: NA BAZARZE

Podaj uzasadnienie tego stwierdzenia.

.....

.....

.....

NA BAZARZE – PUNKTACJA 2

INTENCJA PYTANIA:

- Opis:** Rozpoznawanie wartości poprzez porównywanie cen jednostkowych
- Treść:** Pieniądze i transakcje
- Proces:** Analiza informacji w kontekście finansowym
- Kontekst:** Dom i rodzina
- Trudność:** 445,6 (poziom 2)

Kredyt całkowity

Kod 1: W sposób jawny lub domyślny wskazuje, że cena za kilogram pomidorów w skrzynce jest niższa niż cena za kilogram pomidorów luzem.

- Za kg pomidorów luzem jest 2,75 zeda, a tylko 2,2 zeda za kg pomidorów w skrzynce.
- To tylko 2,20 za kg w przypadku skrzynki.
- Bo 10 kg pomidorów luzem kosztowałoby 27,50 zedów.
- Za każdego wydanego zeda można kupić więcej kilogramów.
- Pomidory luzem kosztują 2,75 za kg, a pomidory w skrzynce kosztują 2,2 za kg.
- Wychodzi taniej za kilo. [Akceptować uogólnienie.]
- Wychodzi taniej za pomidora. [Akceptować założenie, że pomidory są tej samej wielkości.]
- Za jednego zeda dostaje się więcej pomidorów. [Akceptować uogólnienie.]

Brak kredytu

Kod 0: Inne

- Skrzynka zawsze się bardziej opłaca [Brak wyjaśnienia.]
- Dostaje się więcej za mniej. [Odpowiedź niekonkretna.]
- Lepiej jest kupować hurtem.

- Cena za kilogram jest inna. [Nie ma wskazania, że cena za skrzynkę jest niższa.]

Kod 9: Brak odpowiedzi.

Pytanie 3: NA BAZARZE

Decyzja o kupieniu skrzynki pomidorów może być dla niektórych osób złą decyzją finansową.

Wyjaśnij, dlaczego.

.....

.....

.....

NA BAZARZE – PUNKTACJA 3

INTENCJA PYTANIA:

- Opis:** Rozpoznawanie wartości poprzez porównywanie cen jednostkowych
- Treść:** Pieniądze i transakcje
- Proces:** Ocena zagadnień finansowych
- Kontekst:** Dom i rodzina
- Trudność:** 395,5 (poziom 1)

Kredyt całkowity

Kod 10: Wspomina o stracie w sytuacji, gdy ktoś nie potrzebuje większej ilości pomidorów.

- Pomidory mogą się zepsuć zanim wszystkie zostaną zużyte.
- Bo być może dana osoba nie potrzebuje aż 10 kg pomidorów.
- Pomidory na spodzie skrzynki mogą być zepsute, więc wtedy się wyrzuca pieniądze.

Kod 11: Wspomina o tym, że niektórych osób nie stać na wydanie bezwzględnej kwoty należnej przy kupowaniu ilości hurtowych.

- Kogoś może być nie stać na kupienie całej skrzynki.
- Trzeba wydać 22 zedy (a nie 2,75 czy 5,50 za 1 kg lub 2 kg) i ktoś może nie mieć aż takiej kwoty do wydania.
- Jak się zapłaci za skrzynkę pomidorów, nie starczy pieniędzy na inne rzeczy.

Brak kredytu

Kod 00: Inne odpowiedzi.

- To zły pomysł.
 - Niektórzy ludzie nie lubią pomidorów [Brak odniesienia do zadania.]
- Kod 99: Brak odpowiedzi.

NOWA OFERTA

Pani Jankowska ma kredyt w wysokości 8000 zedów w Banku PierwszoZednym. Oprocentowanie kredytu w stosunku rocznym wynosi 15%. Co miesiąc pani Jankowska musi spłacać 150 zedów.

Po roku pani Jankowska jest winna bankowi 7400 zedów. Inna firma finansowa, o nazwie Zedbest, oferuje pani Jankowskiej pożyczkę w wysokości 10 000 zedów z rocznym oprocentowaniem 13%. Rata pożyczki wyniesie również 150 zedów miesięcznie.

Pytanie 1: NOWA OFERTA

Jeśli pani Jankowska weźmie pożyczkę z firmy Zedbest, od razu spłaci swój kredyt bankowy.

Jakie są dwie inne korzyści dla pani Jankowskiej, gdyby wzięła pożyczkę z firmy Zedbest?

1.
2.

NOWA OFERTA – PUNKTACJA 1

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Rozpoznanie pozytywnych skutków zamiany kredytu na instrument o niższym oprocentowaniu

Treść: Planowanie finansowe i zarządzanie finansami

Proces: Analiza informacji w kontekście finansowym

Kontekst: Osobisty

Trudność:

Kredyt całkowity: 611,7 (poziom 5 i powyżej);

Kredyt częściowy: 486,9 (poziom 3)

Kredyt całkowity

Kod 2: Odpowiedź odwołuje się ZARÓWNO do posiadania dodatkowej kwoty, JAK też do uzyskania niższego oprocentowania.

- 1. Będzie płacić odsetki wg stawki 13% zamiast 15%.
 - 2. Będzie miała dodatkowe 2 600 złotych.
- 1. Będzie miała więcej pieniędzy na wydatki.
 - 2. Oprocentowanie jest niższe.

Kredyt częściowy

Kod 1: Odpowiedź odwołuje się tylko do jednego z powyższych czynników.

- 1. Będzie płacić odsetki wynoszące tylko 13%.
 - 2. [Puste]
- 1. Ma więcej pieniędzy na wydatki.
 - 2. [Puste]
- 1. Oprocentowanie jest o 2% niższe.
 - 2. Spłaci swój kredyt w banku PierwszoZednym. [2-ga korzyść to powtórzenie tekstu zadania.]

Brak kredytu

Kod 0: Inne odpowiedzi.

- Spłaci swój dług. [Powtórzenie treści zadania.]

Kod 9: Brak odpowiedzi.

Pytanie 2: NOWA OFERTA

Jaki może być jeden możliwy negatywny skutek dla pani Jankowskiej, jeśli zdecyduje się pożyczyć pieniądze od Zedbest?

NOWA OFERTA – PUNKTACJA 2

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Rozpoznanie negatywnych skutków zadłużenia się na dużą kwotę

Treść: Planowanie finansowe i zarządzanie finansami

Proces: Ocena zagadnień finansowych

Kontekst: Osobisty

Trudność: 545,7 (poziom 4) Kredyt całkowity

Kod 10: Odpowiedź mówi o tym, że pani Jankowska będzie miała większy dług.

- Zapożyczy się na wyższą kwotę.
- Nie będzie w stanie kontrolować swoich wydatków.
- Coraz bardziej się zadłuża.

Kod 11: Odpowiedź dotyczy zapłacenia ogółem wyższej kwoty odsetek.

- 13% od kwoty 10 000 to więcej niż 15% od kwoty 8 000.

Kod 12: Odpowiedź dotyczy dłuższego okresu spłaty.

- Spłata może zająć więcej czasu, bo pożyczka jest na większą sumę, a raty spłat są takie same.

Kod 13: Odpowiedź dotyczy konieczności uiszczenia opłaty karnej w Banku PierwszoZednym.

- Może będzie musiała zapłacić opłatę karą za wcześniejszą spłatę kredytu w Banku PierwszoZednym.

Brak kredytu

Kod 00: Inne odpowiedzi.

Kod 99: Brak odpowiedzi.

ODCINEK WYPŁATY

Co miesiąc Joanna otrzymuje wynagrodzenie na swój rachunek bankowy. Poniżej pokazano odcinek wypłaty wynagrodzenia Joanny za lipiec.

ODCINEK WYPŁATY DLA PRACOWNIKA:	Joanna Kos
Stanowisko: Menedżer	Od 1 do 31 lipca
Wynagrodzenie brutto	2800 złotych
Potrącenia	300 złotych
Wynagrodzenie netto	2500 złotych
Wynagrodzenie brutto od początku roku	19 600 złotych

Pytanie 1: ODCINEK WYPŁATY

Ile pieniędzy wpłacił pracodawca Joanny na jej rachunek bankowy w dniu 31 lipca?

- A 300 złotych
- B 2500 złotych
- C 2800 złotych
- D 19 600 złotych

ODCINEK WYPŁATY – PUNKTACJA 1

INTENCJA PYTANIA:

Opis: Rozpoznanie wynagrodzenia netto na odcinku wypłaty

Treść: Pieniądze i transakcje

Proces: Rozpoznawanie informacji finansowych

Kontekst: Edukacja i praca

Trudność: 520,1 (Poziom 4)

Kredyt całkowity

Kod 1: B. 2500 złotych

Brak kredytu

Kod 0: Inne odpowiedzi.

Kod 9: Brak odpowiedzi.